

Брюксел, 29 септември 2023 г.
(OR. en)

13306/23

SOC 634
EMPL 453
ECOFIN 915
EDUC 364

БЕЛЕЖКА

От:	Комитета за социална закрила
До:	Комитета на постоянните представители/Съвета
Относно:	Основни социални предизвикателства: основни послания на КСЗ въз основа на годишния преглед на Инструмента за наблюдение на резултатите в областта на социалната закрила — Одобряване

Приложено се изпращат на делегациите основните послания въз основа на годишния преглед на Инструмента за наблюдение на резултатите в областта на социалната закрила и промените в политиките за социална закрила, финализирани от Комитета за социална закрила на 26 септември 2023 г., с оглед на тяхното одобряване от Съвета по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси (EPSCO) на 9 октомври 2023 г.

Пълният доклад е поместен в док. 13306/23 ADD 1.

Приложените към настоящия доклад профили за отделните държави по Инструмента за наблюдение на резултатите в областта на социалната закрила се съдържат в док. 13306/23 ADD 2 – 4.

Основни послания

1. **Въз основа на последните налични данни и информация и в изпълнение на мандата си по член 160 от ДФЕС Комитетът за социална закрила (КСЗ) изготви за Съвета своя годишен преглед на социалното положение в ЕС и на развитието в областта на политиката в държавите членки.** В този контекст КСЗ изтъква изложените по-долу констатации и общи приоритети, от които следва да се ръководи подготвителната работа за Годишното проучване за устойчив растеж за 2024 г.
2. През 2022 г. **агресивната война на Русия срещу Украйна** започна в момент, когато Европа показваше силни признаци на възстановяване от безпрецедентния икономически шок вследствие на пандемията от COVID-19. Това доведе до последващ рязък спад. **Икономическият растеж** в ЕС се забави през 2022 г., но въпреки страховете от рецесия положителният растеж през първата половина на 2023 г. показва устойчивостта на европейската икономика в един труден глобален контекст. Общата заетост продължи да нараства през 2022 г., макар и с по-бавни темпове в хода на годината, като равнището на **заетост** на хората на възраст 20 – 64 години достигна 75,3 % през първото тримесечие на 2023 г. През 2022 г. равнището на безработица остана много стабилно — 6,2 % (което е доста под равнището от 6,5 % през март 2020 г. – непосредствено преди началото на кризата с COVID-19), като през април 2023 г. достигна ново рекордно ниско ниво от 5,9 % с високи равнища на участие и заетост.
3. От февруари 2022 г., когато Русия започна агресивната си война, **цените** нараснаха значително. Докато първоначално увеличението на цените се дължеше на покачането на цените на енергията, впоследствие натискът се разшири, тъй като по-високите разходи за енергия оказаха въздействие върху храните, услугите и други стоки. Това се отрази върху потребителските цени и съответно върху покупателната способност на домакинствата, особено за семействата с по-ниски доходи, които изразходват по-голяма част от доходите си за енергия и храна. След като обаче достигна най-високата си стойност през 2022 г., общата инфлация продължи да намалява през първото тримесечие на 2023 г. на фона на рязкото понижение на цените на енергията.

4. Годишният ръст на **реалния съвкупен доход на домакинствата** в ЕС намаля през 2022 г., като през третото и четвъртото тримесечие стана отрицателен. Това се дължеше главно на въздействието на нарастващата инфлация и спада на реалните възнаграждения на наетите лица и самостоятелно заетите лица, както и на отрицателния реален принос на годишна база от (нетните) социални помощи. През първото тримесечие на 2023 г. доходите на домакинствата останаха като цяло стабилни за едногодишен период в реално изражение (+ 0,3 %), вследствие на това, че спадът в реалните заплати (принос от -0,9 %) се балансираше предимно от данъци, обезщетения и други трансфери (принос от + 0,9 %).
5. **Що се отнася до напредъка към постигане на целта за намаляване на бедността до 2030 г., през 2022 г., както и през последните 3 години, в ЕС се наблюдаваше цялостна стабилност в сравнение с предходната година** (с намаление от 0,1 процентни пункта на дела на изложените на риск от бедност или социално изключване). Тази стабилност отразява намаляването на броя на хората, изложени на риск от бедност¹, и на хората, живеещи в (почти) безработни домакинства, но и нарастването на компонента на тежките материални и социални лишения. На равнището на държавите членки през 2022 г. около една четвърт от държавите отчетоха значителен спад в дела на изложените на риск от бедност или социално изключване. Повечето държави членки не са отчетели значителни промени в тези равнища. За разлика от това, в няколко държави членки с по-ниски от средните равнища се наблюдаваше увеличение, докато в повечето от държавите с по-високи от средните стойности беше регистриран спад, което показва известна степен на сближаване на резултатите на държавите членки. **Предварителните оценки на Евростат, отнасящи се до доходите за 2022 г., също показват, че бедността като цяло е останала средно непроменена през 2022 г.**

¹ Това се отнася за доходите през 2021 г.

6. **Тази стабилност е резултат и от въведените мерки за подпомагане на доходите с цел смекчаване на въздействието на високата инфлация, които поддържат разполагаемия доход в номинално изражение. Това потвърждава положителното въздействие на извънредните мерки, приети както на равнището на ЕС, така и на равнището на държавите членки през последните три години. Те действително смекчават отрицателното въздействие на пандемичната, енергийната и инфлационната криза върху доходите, за разлика от случилото се след финансовата криза от 2008 г. Увеличението на разходите за живот обаче оказва влияние върху реалните доходи, което отчасти е отразено в оценката на обвързания дял на ИРБ за 2021 г.², която показва увеличение за приблизително половината държави членки и сочи възможно влошаване на жизнения стандарт в няколко държави. В действителност, въпреки изчисленията, че медианният разполагаем доход на домакинствата в ЕС се е увеличил с около 7 % в номинално изражение, той е намалял с около 2 % в реално изражение.**
7. **Що се отнася до допълнителната цел, *детската бедност също остана като цяло стабилна през 2022 г.*, като броят на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, отбеляза само незначително увеличение (увеличение с 0,3 милиона) в сравнение с 2021 г. Това се дължи на незначителен спад на броя на децата, изложени на риск от бедност, по-съществен спад на броя на децата, живеещи в (почти) безработни домакинства, и увеличаване на броя на децата, живеещи в тежки материални и социални лишения. Въпреки това през 2022 г. броят на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, е бил с 0,9 милиона повече, отколкото през референтната 2019 г.**

² Делът на лицата, изложени на риск от бедност, фиксиран за 2021 г., съответства на процента на лицата, чийто приравнен разполагаем доход е под прага на риска от изпадане в бедност, изчислен през 2021 г. и коригиран спрямо ХИПЦ между 2021 г. и 2022 г. Фиксираният показател за ИРБ се определя като процентът на лицата от общото население, които са под този коригиран спрямо инфлацията праг на бедност. Показателят частично отразява динамиката на цените и тяхното въздействие върху доходите.

8. Независимо от оставащите предизвикателства се наблюдават някои **положителни промени в социалното положение**, като държавите членки, отчитащи положителни промени, са повече от тези, които регистрират отрицателни промени в следните области:

- намаляване с близо една трета на дела на населението, живеещо в **(почти) безработни домакинства** в почти половината от държавите членки с **дългосрочна безработица**, и продължаващо повишаване на **равнището на заетост** на по-възрастните работници в почти всички държави членки, което отразява подобренията на пазара на труда;
- положението на **младите хора** също се е подобрило, като броят на незаетите с работа, учене или обучение (NEET) е намалял, както и общият процент в ЕС;
- налице е и значителен спад в **дълбочината на бедността** (т.е. относителната медианна разлика в риска от изпадане в бедност) за населението като цяло в повече от една трета от държавите членки, както и при децата.

9. Въпреки това някои **области трябваше да продължат да бъдат наблюдавани** във връзка с последните събития, а именно:

- увеличението на дела на лицата, изложени на **тежки материални и социални лишения**, и на лицата, изложени на стандартни материални и социални лишения, за населението като цяло и за децата в около една трета от държавите членки, което отразява факта, че реалният разполагаем доход на домакинствата се е влошил през 2022 г. поради намалялата финансовата достъпност на много артикули вследствие на покачването на инфлацията. Това намери отражение и в значителното увеличение на степента на **прекомерните жилищни разходи** в редица държави;

- **влошаването на положението с бедността и относителните доходи на възрастните хора** (на 65 или повече години), като процентът на изложените на риск от бедност или социално изключване се е повишил в повече от половината от държавите членки. Относителните доходи от пенсии, отразени чрез общия коефициент на заместване на дохода, намаляха в сходен брой държави членки;
 - **разнородни тенденции по отношение на неравенствата в доходите**, с регистрирано влошаване в почти половината държави членки, но и подобрение в другата половина.
10. **Европейският стълб на социалните права** определя необходимата рамка за действия на равнището на ЕС и на равнището на държавите членки. Заедно с трите **водещи цели на ЕС** в областта на заетостта, уменията и намаляването на бедността стълбът ще допринесе за постигането на възходящо социално сближаване между държавите членки. Тъй като целите са взаимозависими и взаимно се подсилват, следва да се предприемат **съгласувани политически действия** във всички области на политиката.
11. Държавите членки следва да продължат да предприемат **целенасочени действия за смекчаване на въздействието на увеличенията и нестабилността на цените**. Покупателната способност на домакинствата следва да бъде защитена, особено за семействата с по-ниски доходи, които изразходват по-голяма част от доходите си за енергия и храна (и други основни услуги) и които вследствие на това са все по-често подложени на материални и социални лишения. В този контекст **оценката на разпределението на въздействието на политиките и реформите** може да спомогне за предотвратяване на неблагоприятните социални последици от мерките върху бедността и неравенствата и следва да се използва по-систематично при разработването на мерки за реформи и по време на бюджетирането.
12. В настоящата несигурна международна и икономическа среда **положителната динамика на заетостта при възстановяването след COVID-19** следва да бъде придружена от **политики за социална закрила и социално приобщаване, подкрепени от социални инвестиции**, за да се гарантира справедлив растеж, да се подобри допълнително устойчивостта на икономиките и обществата и да се намалят рисковете за уязвимите домакинства и лица, включително свързаните с екологичния и цифровия преход.

13. Държавите членки следва да продължат да **модернизират своите системи за социална закрила и социално приобщаване**, като обръщат внимание на адекватността, обхвата и усвояването на обезщетенията, ефективно съчетани с мерки за активно приобщаване, като също така се основават на поуките, извлечени по време на кризата с COVID-19, но същевременно разработват по-постоянни мерки. Те следва да осигурят и при необходимост да укрепват стабилни мрежи за социална сигурност чрез интегриране на подходящо подпомагане на доходите (чрез обезщетения за минимален доход и други съпътстващи парични обезщетения), обезщетения в натура и достъп до услуги за подпомагане и основни услуги в съответствие с Препоръката на Съвета относно адекватен минимален доход, гарантиращ активно приобщаване. Необходимо е също така опростяване и рационализиране на обезщетенията, за да се гарантира усвояването им, като същевременно адекватното им индексирание е от основно значение в контекста на настоящите високи темпове на инфлация.
14. **Социалната закрила за всички работници и самостоятелно заети лица** следва да бъде насърчавана в съответствие с Препоръката на Съвета от 2019 г. относно достъпа на работниците и самостоятелно заетите лица до социална закрила. Докладът относно изпълнението на препоръката показва, че съществуват значителни различия в равнището на амбиция на държавите членки за гарантиране на официално и ефективно покритие от адекватни и прозрачни схеми за социална закрила. Около половината от държавите членки са планирали важни реформи за подобряване на участието в схеми за социална закрила за конкретни категории хора на пазара на труда; те обаче все още не са изпълнени. В националните планове за изпълнение на много държави членки е отделено по-малко внимание на гарантирането на ефективно покритие, по-специално чрез адаптирането на правилата, уреждащи правата на плащане, и увеличаването на прозрачността. Поради това, за да се запълнят съществуващите пропуски, са необходими допълнителни усилия по отношение на изпълнението.

15. Необходими са мерки срещу влошаването на **детската бедност**, които да доведат до прекъсване на предаването на бедността между поколенията, включително чрез изпълнение на Препоръката на Съвета за създаване на Европейска гаранция за децата. По-специално наличието, качеството и финансовата достъпност на образованието и грижите в ранна детска възраст са от изключително голямо значение за подпомагане на развитието на уменията и компетентностите на децата и за подпомагане на участието на родителите на пазара на труда.
16. Енергийната криза открои необходимостта от гарантиране на достъп до **основни услуги**, особено с цел смекчаване на отрицателните социални последици от нарастващите цени. Неотдавнашният доклад на Комисията относно достъпа до основни услуги потвърди, че макар по-голямата част от населението в ЕС да има достъп до основни услуги (включително енергия, водоснабдяване, канализация, транспорт и цифрови услуги), хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, както и най-маргинализираните, срещат най-големи пречки пред достъпа до такива услуги. В доклада се подчертава, че финансовата достъпност може да представлява важна пречка пред равния достъп, особено по отношение на енергията, следвана от цифровите комуникации, транспорта, водоснабдяването и канализацията. Поради това справянето с **енергийната бедност** е от основно значение за гарантиране на справедливост в екологичния преход съгласно Препоръката на Съвета относно гарантирането на справедлив преход към неутралност по отношение на климата. Наличието и достъпността също създават предизвикателства пред достъпа, които понякога са свързани с други пречки, като липсата на умения или географските фактори (разделението между градските и селските райони, отдалечените и островните региони). Финансирането от ЕС, включително плана RePower EU, може да подпомогне усилията на държавите членки както за справяне с настоящите несигурни сценарии, така и със структурните предизвикателства при достъпа до основни услуги.

17. В тематичното социално отчитане за 2023 г. беше направен преглед на съществуващите и извънредните мерки на държавите членки за **справяне с енергийната криза и кризата с разходите за живот**. В перспектива е необходимо да продължи да се поставя акцент върху по-категоричните политики за справяне с енергийната бедност. Дългосрочните национални стратегии изискват съчетаването на адаптацията на системите за социална закрила и социално приобщаване с адаптацията на социалните услуги. Постоянните мерки, по-специално например механизмите за индексирание на заплатите и социалните обезщетения, допринасят за смекчаване на последиците от високата инфлация върху реалните доходи и жизнения стандарт. Във връзка с това може да се отбележи, че досега тези мерки не са довели до „допълнителен скок на инфлацията“. Мерките за подкрепа, насочени конкретно към борба с енергийната бедност чрез подобряване на ценовата достъпност на енергията, са предимно временни (82 %) и обикновено са универсални. Повечето от тези временни мерки ще приключат до края на 2023 г., което сочи потенциална необходимост да продължи да се поставя акцент върху политиките за по-структурирано справяне с енергийната бедност. Необходими са и целенасочени подходи за по-ефективно смекчаване на отрицателните последици от кризата за тези, които са по-уязвими и по-засегнати. Следва да се въведат специализирани схеми за оценка, наблюдение и справяне с енергийната бедност, включително с оглед на по-доброто насочване на спешните мерки на политиката.
18. Необходимо е да се положат по-нататъшни усилия за осигуряване на **жилища на достъпни цени**, включително социални жилища и/или жилища под наем на достъпни цени, чрез планове, реформи и инвестиции. Държавите членки следва също така да обърнат внимание на специфичните жилищни нужди, като например жилищното настаняване на хора в уязвимо положение и лица с увреждания. Следва да се предотвратят отстраненията и да се прилагат политики на принципа „жилищно настаняване преди всичко“ за **бездомните**, както и политики за премахване на сегрегацията. Необходими са по-строги рамки за мониторинг и координация на жилищните политики (включително контрол на наемите и данъчно облагане) с други социални политики (напр. подпомагане на доходите и помощи за жилищно настаняване) и услуги (напр. транспорт). Държавите членки работят в рамките на Европейската платформа за борба с бездомничеството за премахване на бездомничеството до 2030 г.

19. В контекста на високата инфлация и мерките във връзка с рязкото покачване на цените на енергията **пенсионерите** могат да бъдат по-уязвими, тъй като имат по-малък контрол и гъвкавост при адаптирането на доходите си спрямо променящите се обстоятелства. Държавите членки следва да защитават жизнения стандарт на пенсионираното население, като приемат мерки, насочени към уязвимите групи, например пенсионерите с ниски доходи. В съответствие с националните особености, освен индексацията на пенсиите могат да се обмислят допълнителни целенасочени мерки, като например плащания, обвързани с имущественото състояние, в зависимост от структурата на пенсионната система. Държавите членки следва да продължат да полагат усилия за гарантиране на ефективността на социалната закрила в напреднала възраст, адекватността на пенсиите и устойчивостта на пенсионните системи в контекста на структурни реформи, за да се справят с предизвикателствата, свързани със застаряването на населението, намаляващия брой европейци в трудоспособна възраст и развиващите се пазари на труда. Насърчаването на засиленото участие на пазара на труда като цяло или специалната подкрепа за заетостта на по-възрастните работници може да спомогне за подобряване на равнището на пенсиите и фискалната устойчивост на пенсионната система.

20. Системните слабости в националните системи за полагане на грижи трябва да бъдат преодолени, за да се гарантира **достъп до висококачествени услуги за дългосрочни грижи на достъпни цени**, на фона на силното нарастване на търсенето на здравни услуги и дългосрочни грижи и на по-малко хора в трудоспособна възраст, които допринасят за схемите за социална закрила. Мерките за изпълнение на Препоръката на Съвета от 2022 г. относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи могат да спомогнат за преодоляването на тези предизвикателства. Предоставянето на дългосрочни грижи е от съществено значение и в контекста на участието на жените на пазара на труда и зачитането на основните човешки права на лицата, нуждаещи се от грижи. Като разширяват предлагането на висококачествени услуги, които са ориентирани към човека и зачитат свободата на избор, инвестициите в остаряването в добро здраве, превенцията и рехабилитацията могат да спомогнат за намаляване на търсенето на дългосрочни грижи. По-доброто интегриране на здравните услуги и услугите за дългосрочни грижи може да отговори по-добре на нуждите от грижи, както и да осигури оптимизирано използване на ограничените финансови и човешки ресурси. Необходимо е да се обърне по-голямо внимание на стандартите за качество и осигуряването на качеството. Трябва да се предприемат мерки за подобряване на условията на труд и задържане и привличане на персонал. Цифровизацията и други иновативни решения могат да спомогнат за подобряване на условията на труд, както и да осигурят възможност за по-дълъг независим живот у дома.

21. След пандемията от COVID-19 държавите членки следва да продължат да се справят със съществуващите предизвикателства пред европейските **здравни системи** и да подобряват своята устойчивост и готовност за евентуални бъдещи кризи. Реформите следва да включват модернизиране на здравните заведения, подобряване на капацитета на общественото здравеопазване, справяне с недостига на работна сила, подобряване на превантивните грижи и въвеждане на иновации. Механизмът за възстановяване и устойчивост предоставя значителна подкрепа за националните усилия за реформи. Трябва да се осигурят ефективни защитни мрежи за предоставяне на достъп до здравни грижи за най-уязвимите. По-нататъшните усилия за подобряване на интегрираните грижи, включително координацията със социалните служби, ще бъдат от решаващо значение за подобряване на ефективността на грижите. Въвеждането на телемедицина и други цифрови решения, като се отчита цифровото разделение, следва да продължи да подобрява достъпността на грижите и да способства за постигането на по-добри здравни резултати за населението. Укрепването на промоцията на здравето и профилактиката на заболяванията ще бъдат от изключително важно значение за подобряване на здравните резултати. Психичното здраве беше особено застрашено от пандемията от COVID-19, която оказва значително социално въздействие и се отрази отрицателно на цялостното благосъстояние и качеството на живот на хората, особено сред младите хора. В съответствие с неотдавнашната инициатива на Комисията относно всеобхватния подход към психичното здраве са необходими усилия за изграждане на интегриран, междусекторен подход към психичното здраве, включително чрез интегриране на услугите за психично здраве в първичните грижи и преминаване към грижи в рамките на общността.
22. **Европейският семестър** остава ефективен координационен инструмент за насърчаване на устойчив и приобщаващ икономически растеж, конкурентоспособност, заетост и адекватна социална закрила и социално приобщаване. Тъй като много от мерките за реформи, предприети от държавите членки, са част от националните планове за възстановяване и устойчивост, от съществено значение е Съветът по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси и неговите консултативни органи да участват активно в текущия мониторинг на изпълнението на тези планове.

23. За да се укрепи социална Европа и да се подпомогне изпълнението на европейския стълб на социалните права на равнище ЕС и държави членки, при надлежно зачитане на съответните компетентности, следва да продължи конструктивният **диалог** между институциите на ЕС, държавите членки, социалните партньори и организациите на гражданското общество.
24. В съвместното хоризонтално становище с Комитета по заетостта относно европейския семестър за 2023 г. за заседанието на Съвета по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси през юни 2023 г. Комитетът по заетостта и Комитетът за социална закрила призоваха за установяване на по-тясна координация между икономическите, фискалните и социалните политики и политиките в областта на заетостта. В този контекст комитетите признават необходимостта от модернизирани на своите инструменти за мониторинг, като същевременно се избягват рисковете от увеличаване на административната тежест. Рамките за социален мониторинг, включително аналитичните инструменти, използвани в годишния доклад на Комитета за социална закрила, понастоящем се преразглеждат от комитета, някои съвместно с Комитета по заетостта, когато е целесъобразно, с цел опростяване и консолидиране на съществуващите инструменти.
25. Европейската комисия се приканва, при подготвителната работа по Годишното проучване за устойчив растеж за 2024 г., да вземе предвид гореизложените политически насоки.